

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ. 410.002.01.2017
P/17/071

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/17/071 „Zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży”.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontroler	Andrzej Liwo starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/28/2017 z dnia 10 lutego 2017 r. (dowód: akta kontroli str. 1 – 2)
Jednostka kontrolowana	Gimnazjum Nr 3 ¹ w Rzeszowie, 35-111 Rzeszów, ul. Stanisława Wyspiańskiego 16A (dalej: Szkoła lub Gimnazjum).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Anna Murias – dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 3 w Rzeszowie. W dniu 29 lutego 2016 r. Prezydent Miasta Rzeszowa powierzył stanowisko dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 3 w Rzeszowie Pani Annie Murias do dnia 31 sierpnia 2016 r., a następnie w dniu 4 sierpnia 2016 r. powierzono jej stanowisko dyrektora do dnia 31 sierpnia 2021 r. (dalej: Dyrektor). (dowód: akta kontroli str. 3 - 6) Uprzednim dyrektorem Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 3 w Rzeszowie był od dnia 1 września 2013 r. do 29 lutego 2016 r. Pan Tomasz Pajęcki. (dowód: akta kontroli str. 7 - 11)

II. Ocena kontrolowanej działalności²

Ocena ogólna

W latach szkolnych 2013/2014 do 2016/2017³ Gimnazjum nie przeprowadzało wśród uczniów kompleksowej diagnozy obejmującej problematykę występowania zjawiska cyberprzemocy. Z uwagi na brak rzetelnej wiedzy między innymi o skali, rodzaju i częstotliwości występowania zjawiska cyberprzemocy wśród uczniów Gimnazjum, przygotowywane corocznie przez Szkołę zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół⁴, Szkolne Programy Profilaktyki oraz Programy Wychowawcze do roku szkolnego 2014/2015 nie odnosiły się do problematyki związanej z cyberprzemocą w Szkole. Od roku szkolnego 2015/2016 w treści Programów Profilaktyki w sposób marginalny zaczęto wprowadzać propozycje rozwiązań dotyczących cyberprzemocy i opracowano zasady postępowania w przypadku rozpoznania cyberprzemocy. Programy przygotowano w sposób nierzetelny, w części kopiując treści z lat poprzednich. Programy Profilaktyki nie określały celów mierzalnych, możliwych do wyrażenia wskaźnikami liczbowymi. W programach nie określano czasu realizacji poszczególnych zadań wynikających

¹ Gimnazjum Nr 3 w Rzeszowie wchodzi w skład Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 3 im. Stanisława Wyspiańskiego w Rzeszowie do którego należy również VIII Liceum Ogólnokształcące.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

³ Dalej: okres objęty kontrolą.

⁴ Dz. U. poz. 977 ze zm.

z ww. Programów. Każdorazowo ww. Programy były uchwalane przez Radę Rodziców w porozumieniu z Radą Pedagogiczną, co było zgodne z uregulowaniami w tym zakresie zawartymi w art. 54 ustawy o *systemie oświaty*.

Protokoły z ewaluacji wewnętrznej sporządzane były w sposób ogólny, nie pozwalający na zwymiarowanie konkretnych zjawisk (w tym dotyczących cyberprzemocy). W Szkole nie przeprowadzono ewaluacji wewnętrznej w roku szkolnym 2015/2016. Działanie to był nielegalne i niezgodne z uregulowaniami w tym zakresie zawartymi w § 21 i § 25 rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 7 października 2009 r.⁵ oraz z dnia 27 sierpnia 2015 r.⁶.

W Gimnazjum brak było całościowego i systemowego podejścia do spraw związanych z profilaktyką cyberprzemocy. W latach szkolnych 2015/2016 oraz 2016/2017 Szkoła zintensyfikowała działania i realizowała między innymi programy profilaktyczne: „HATE OVER – szkoła wolna od mowy nienawiści”, „CYBERNAUCI – kompleksowy projekt kształtowania bezpiecznych zachowań w sieci” oraz zgłosiła się do udziału w rządowym programie „Bezpieczna +”. Działania związane z ww. programami profilaktycznymi nie były uwzględnione w planach wychowawczych i profilaktycznych.

Pomimo opracowania w Programach Profilaktycznych na lata 2015/2016 i 2016/2017 zasad postępowania w przypadkach ujawnienia cyberprzemocy stwierdzono, iż po ujawnieniu tego zjawiska wobec dwóch uczennic Gimnazjum zasady te nie były przestrzegane. Szkoła nie prowadziła ewidencji przypadków cyberprzemocy. Za wyjątkiem ogólnego wpisu w dzienniku zajęć pedagoga szkolnego, brak było jakiegokolwiek dokumentacji świadczącej o działaniach podjętych przez Szkołę w stosunku do uczennic, które doświadczyły cyberprzemocy.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis stanu
faktycznego

1. Prawdliwość i rzetelność podejmowanych działań dotyczących identyfikowania zagrożeń w zakresie cyberprzemocy dzieci i młodzieży.

1.1 Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania Gimnazjum w latach szkolnych od 2013/2014 do 2016/2017.

Gimnazjum działało w oparciu o Statut Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 3 im. Stanisława Wyspiańskiego w Rzeszowie (dalej: Statut), zatwierdzony uchwałą Rady Pedagogicznej nr 45/2016 w dniu 14 października 2016 r. i ogłoszony przez Dyrektora zarządzeniem 9/2016/2017 w dniu 17 października 2016 r. Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 3 w Rzeszowie w skład którego wchodziło Gimnazjum było szkołą publiczną prowadzoną przez samorząd Miasta Rzeszowa, na podstawie Aktu

⁵ Dz. U. Nr 168, poz. 1324, ze zm.

⁶ Dz. U. poz. 1270

Założycielskiego Kuratora Oświaty z 17 września 1992 r. oraz Uchwały Rady Miasta Nr LXVIII/61/2002.

Zadania Szkoły, sposób ich realizacji oraz zagadnienia odnoszące się do jej funkcjonowania zawarte zostały w obowiązującym Statucie. W Statucie podano, że organem sprawującym nadzór pedagogiczny nad szkołą jest Podkarpacki Kurator Oświaty, a organem prowadzącym Gmina Miasto Rzeszów.

(dowód: akta kontroli str. 12 - 26)

W latach szkolnych objętych kontrolą Gimnazjum prowadziło zajęcia szkolne dla następującej liczby uczniów:

- rok szkolny 2013/2014:

Klasy I - 2 oddziały, 36 uczniów,
Klasy II - 2 oddziały, 27 uczniów,
Klasy III - 2 oddziały, 32/34⁷ uczniów,
Razem – 6 oddziałów – 95/97 uczniów,

- rok szkolny 2014/2015:

Klasy I - 1 oddział, 16/18 uczniów,
Klasy II - 2 oddziały, 33/34 uczniów,
Klasy III - 2 oddziały, 30/29 uczniów,
Razem – 5 oddziałów – 79/81 uczniów,

- rok szkolny 2015/2016:

Klasy I - 2 oddziały, 33/27 uczniów,
Klasy II - 1 oddział, 17/18 uczniów,
Klasy III - 2 oddziały, 33 uczniów,
Razem – 5 oddziałów – 83/78 uczniów,

- rok szkolny 2016/2017:

Klasy I - 1 oddział, 27/25⁸ uczniów,
Klasy II - 2 oddziały, 38/27 uczniów,
Klasy III - 1 oddział, 17/18 uczniów,
Razem – 4 oddziały – 82/70 uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 27-52)

W kontrolowanym okresie w Gimnazjum pracowała następująca liczba nauczycieli:

- 2013/2014 – pełnozatrudnieni – 1 i zatrudnieni na niepełnych etatach – 28,
- 2014/2015 – pełnozatrudnieni – 0 i zatrudnieni na niepełnych etatach – 30,
- 2015/2016 – pełnozatrudnieni – 0 i zatrudnieni na niepełnych etatach – 31,
- 2016/2017 – pełnozatrudnieni – 1 i zatrudnieni na niepełnych etatach – 28.

Odpowiednio w roku szkolnym 2013/2014 nauczyciele pracowali w ramach 11,36 etatów nauczycielskich, w roku 2014/2015 w ramach 9,83 etatów, w roku 2015/2016 w ramach 11,68 etatów, a w roku 2016/2017 w ramach 11,59 etatów. W całym kontrolowanym okresie 0,5 etatu przeznaczone było na zatrudnienie pedagoga. Szkoła nie zatrudniała psychologów szkolnych.

(dowód: akta kontroli str. 53 - 56)

⁷ Liczba uczniów na dzień 1 września 2013 r. i 27 czerwca 2014 r.

⁸ Liczba uczniów na dzień 1 września 2016 r. i 28 lutego 2017 r.

Dyrektor wyjaśniła, że „nauczyciele zatrudnieni w Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr 3 realizują pensum zarówno w Gimnazjum Nr 3, jak i w VIII Liceum Ogólnokształcącym. Obie szkoły wchodzi w skład ZSO Nr 3, a niewielka liczba oddziałów w jednej i drugiej szkole wymusza konieczność łączenia etatów. Taka organizacja pracy wynika nie tylko z racjonalnej polityki kadrowej, ale jest też uzasadniona wieloma powiązaniem: jedna Rada Pedagogiczna, jedna Rada Rodziców, dokumenty programowe obejmujące Zespół Szkół (wspólny statut, program wychowawczy i program profilaktyki).

(dowód: akta kontroli str. 57)

W badanym okresie w Gimnazjum pracował jeden pedagog. Pedagog posiadał wykształcenie wyższe (magisterskie) z zakresu pedagogiki opiekuńczo – wychowawczej oraz wychowania plastycznego i zatrudniony był na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony.

(dowód: akta kontroli str. 58 - 61)

Pedagog uczestniczył w szkoleniach, kursach i warsztatach poświadczonych stosownymi zaświadczeniami. W kontrolowanym okresie pedagog brał udział w 2 szkoleniach dotyczących zjawiska cyberprzemocy w szkołach.

(dowód: akta kontroli str. 62 - 64)

1.2 Ankiety na temat zjawiska cyberprzemocy w Gimnazjum.

W ramach czynności kontrolnych w dniu 17 lutego 2017 r. przekazano rodzicom uczniów Gimnazjum, za pośrednictwem wychowawców klas 70 ankiet (tj. dla 100% populacji) oraz wnioski o wyrażenie zgody na uczestnictwo ich dzieci w anonimowej ankiecie dotyczącej występowania zjawiska cyberprzemocy. Do dnia zakończenia kontroli zwrotnie przekazanych kontrolerowi zostało 40 ww. ankiet i wniosków z czego w 2 przypadkach rodzice nie wyrazili zgody na uczestnictwo swoich dzieci w badaniu ankietowym. Z uwagi na fakt nieuzyskania zakładanych w programie kontroli poziomów istotności (dla ważności wyników ankiety), odstąpiono od przeprowadzenia badania ankietowego.

1.3. i 1.4 Szkolne Programy Profilaktyki i Szkolne Programy Wychowawcze. Planowanie w Szkole działań z zakresu profilaktyki zagrożeń cyberprzemocą.

Na kolejne lata objęte kontrolą, Gimnazjum przygotowywało i zatwierdzało Szkolne Programy: Profilaktyki oraz Wychowawcze. We wszystkich przypadkach ww. programy były uchwalane przez Radę Rodziców w porozumieniu z Radą Pedagogiczną.

(dowód: akta kontroli str. 65 - 72)

Analiza treści zawartych w Programach Profilaktyki wykazała między innymi, że:

- w żadnym z Programów Profilaktyki nie opisano (nie zidentyfikowano) zjawiska cyberprzemocy,
- treści zawarte w Programach Profilaktyki na lata 2013/2014 i 2014/2015 jedynie w części III.1 - „Działania skierowane do uczniów” w sposób ogólny w obszarze „Przeciwdziałanie agresji i przemocy (w tym cyberprzemocy)” zakładały – popularyzację wiedzy na temat rodzajów i aspektów agresji (w tym cyberprzemocy) oraz przyczyn i skutków prawnych takich zachowań. Nie odnoszono się do konkretnych ustaleń czy danych liczbowych wynikających z analiz w tym zakresie. Ponadto w części IX - „Procedury reagowania w sytuacjach zagrożenia lub w sytuacja niewłaściwych”, brak było określenia sposobu postępowania w wypadku ujawnienia zjawiska cyberprzemocy.

- w ww. latach nie przeprowadzano badań ankietowych wśród uczniów i rodziców w związku ze sporządzaniem ww. Programów Profilaktyki,
- w Programach Profilaktyki na lata 2015/2016 i 2016/2017 w części III - „Cele i zadania szkoły w zakresie profilaktyki”, jako cele ogólne wyszczególniono między innymi: „uświadamianie zagrożeń związanych z uzależnieniami, w tym uzależnienia od telefonów komórkowych, komputera, internetu, eliminowanie zachowań agresywnych oraz przemocy w środowisku szkolnym, w tym zjawiska cyberprzemocy,
- w części dotyczącej profilaktyki uzależnień ujęto „popularyzację wiedzy na temat odpowiedzialności prawnej za np. prowadzenie pojazdów po spożyciu alkoholu, posiadanie narkotyków, czy handel narkotykami lub m.in. palenie w miejscach publicznych, cyberprzemoc itp.”, a w części „Przeciwdziałanie agresji i przemocy (w tym cyberprzemocy) odnotowano - „popularyzację wiedzy na temat rodzajów i aspektów agresji (w tym cyberprzemocy) oraz przyczyn i skutków prawnych takich działań,
- w ww. Programach Profilaktyki na lata 2015/2016 i 2016/2017 opracowane zostały sposoby postępowania w przypadku rozpoznania przypadku cyberprzemocy, które zakładały:

1. Ujawnienie przypadku cyberprzemocy w szkole:

- poprzez zgłoszenie się do wychowawcy, pedagoga, dyrektora lub innego pracownika szkoły osoby poszkodowanej lub zgłoszenie informacji przez ucznia, rodzica o osobie poszkodowanej,
- umożliwienie uczniom, rodzicom przekazania informacji o cyberprzemocy w sposób anonimowy poprzez kontakt np. z pedagogiem : pedagog8lo@wp.pl

2. Udzielenie wsparcia osobie poszkodowanej.

3. Ustalenie okoliczności zdarzenia, skierowanie sprawy na Policję

- a) jeśli wiedzę o zajściu posiada nauczyciel, powinien niezwłocznie powiadomić o tym wychowawcę, który informuje o tym pedagoga i dyrektora szkoły;
- b) pedagog szkolny wspólnie z dyrektorem i wychowawcą powinien zaplanować dalsze postępowanie;
- c) do zadań szkoły należy ustalenie okoliczności zdarzenia i ewentualnych świadków;

4. Zabezpieczenie dowodów w szkole (o ile jest to możliwe) lub w domu przez ucznia rodzica:

- a) wszelkie dowody cyberprzemocy powinny być zabezpieczone i zarejestrowane:

- należy zanotować czas i datę otrzymania materiału, treści wiadomości i jeśli to możliwe dane nadawcy (nazwę użytkownika, adres e-mail, numer telefonu komórkowego),
- b) z zebranymi dowodami powinny zapoznać się wszystkie zaangażowane w sprawę osoby: pedagog, wychowawca, dyrektor, rodzice oraz policja jeśli doszło do złamania prawa.

5. Jeśli ustalono, że sprawcą jest uczeń ZSO Nr 3, dyrekcja szkoły podejmuje działania zgodne ze Statutem Szkoły.

(dowód: akta kontroli str. 73 - 154)

Programy Profilaktyki nie określały celów mierzalnych, możliwych do wyrażenia za pomocą wskaźników liczbowymi. Ponadto poza określeniem aktualnego roku szkolnego, w którym Program Profilaktyki obowiązywał, nie podawano innych ram czasowych, dotyczących przewidywanego okresu realizacji poszczególnych zadań. Sposób przedstawienia działań w Programach Profilaktyki nie pozwalał na ocenę, czy odnosiły się one do poziomu profilaktyki uniwersalnej, czy selektywnej. Poddane analizie Programy Profilaktyki były tworzone w dużym stopniu ogólności i nie zawierały szczegółowych odniesień do problemów związanych z cyberprzemocą wśród uczniów.

Analiza Szkolnych Programów Wychowawczych wykazała, iż w kontrolowanym okresie przygotowywane corocznie programy nie zawierały żadnych odniesień do przeciwdziałania/zapobiegania cyberprzemocy wśród uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 155 - 200)

Jak wyjaśniła Dyrektor „w zakresie tworzenia szkolnego programu profilaktyki i szkolnego programu wychowawczego przeszkolona została pani pedagog, która koordynuje prace nad tworzeniem i ewaluacją tych dokumentów”.

(dowód: akta kontroli str. 201 - 205)

Ponadto Dyrektor wyjaśniła, że „w okresie objętym kontrolą w szkole nie było ewaluacji zewnętrznej ani kontroli kuratorskiej związanej z cyberprzemocą. Dyrektor szkoły obejmował swoim nadzorem wszystkie działania wychowawcze i profilaktyczne, w tym również związane z cyberprzemocą”.

(dowód: akta kontroli str. 208 - 215)

Do roku szkolnego 2015/2016, Programy Profilaktyki przewidywały przeprowadzanie corocznej ewaluacji. Zgodnie z zapisami w ww. Programach zakładano, że ewaluacja powinna dotyczyć oceny realizacji poszczególnych części Programu (skupiać się na poprawie, wzmacnianiu programu, dokonywaniu bieżących korekt). Ewaluacja prowadzona miała być poprzez: obserwacje, ankiety, wywiady i rozmowy indywidualne. Program Profilaktyki na rok szkolny 2016/2017 zakładał (w części dotyczącej działań pedagoga szkolnego), dokonywanie monitoringu i ewaluacji Programu Profilaktycznego wspólnie z wyznaczonym zespołem nauczycieli (po każdym cyklu 3 letnim – z wychowawcami klas trzecich).

(dowód: akta kontroli str. 73 - 200)

Po zakończeniu lat szkolnych 2013/2014 i 2014/2015 sporządzano raporty z ewaluacji wewnętrznej poszczególnych programów. Gimnazjum nie sporządziło raportu ewaluacyjnego Szkolnego Programu Profilaktyki za rok szkolny 2015/2016.

(dowód: akta kontroli str. 216 – 279)

Ponadto Dyrektor podała, że „w szkole przeprowadzona została ewaluacja wewnętrzna dotycząca działań profilaktycznych, której elementem były pytania dotyczące cyberprzemocy. Poniżej pytania ankietowe z 11 czerwca 2015 r. dotyczące cyberprzemocy:

6. Czy w szkole zdarzają się sytuacje związane z przemocą i agresją? (opcjonalnie pytanie)

Tak	31		52.5%
Nie	23		39%
Inne	5		8.5%

7. Jeśli tak to jakiego rodzaju są to zjawiska? (wielokrotny wybór) (opcjonalnie pytanie)

przemoc słowna	40		34.2%
przemoc fizyczna	27		23.1%
przemoc psychiczna	25		21.4%
cyberprzemoc	12		10.3%
Inne	13		11.1%

16. Z jakich innych sposobów korzystają uczniowie w Twojej klasie, aby sobie dokuczać? (wielokrotny wybór) (opcjonalnie pytanie)

dodawanie obraźliwych, żartobliwych opinii na "Facebooka" i tym podobne portale	14		26.9%
wypisywanie przykrych, obraźliwych rzeczy na GADU-GADU, ASK itp	10		19.2%
dzwonienie(SMS-owanie) bez zgody właściciela z jego telefonu	11		21.2%
wysyłanie żartobliwych SMS/MMS	12		23.1%
Inne	5		9.6%

17. Czy byłeś kiedyś ofiarą agresji, przemocy z użyciem SMS, portali społecznościowych itp.? (opcjonalnie pytanie)

tak	19		35.2%
nie	35		64.8%

Ponieważ przeprowadzona ankieta wykazała, że uczniowie gimnazjum zetknęli się z problemem cyberprzemocy, w r. szk. 2015/16 szkoła przystąpiła do projektu „HATE OVER - szkoła wolna od mowy nienawiści”, a w r. szk. 2016/17 szkoła przygotowała wniosek w ramach projektu Bezpieczna + (szkoła nie otrzymała dofinansowania) oraz rozpoczęła realizację projektu pod patronatem MEN CYBERNAUCI skierowanego do uczniów, rodziców i nauczycieli”.

(dowód: akta kontroli str. 206 – 215; 484 - 489)

W badanym okresie, w Szkolnych Programach Profilaktyki nie planowano szczegółowych działań z zakresu profilaktyki zagrożeń cyberprzemocą. Działania w tym zakresie podejmowane były w związku z wystąpieniem konkretnej sytuacji (np.

dostępność programów ukierunkowanych na profilaktykę w zakresie cyberprzemocy) oraz z inicjatywy poszczególnych nauczycieli.

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowość:

Zjawisko cyberprzemocy w Gimnazjum nie zostało rzetelnie zidentyfikowane i określone. Szkoła nie przeprowadzała badań, które pozwoliłyby na określenie faktycznej skali zjawiska jego form oraz sposobów prewencji i przeciwdziałania. Z powodu braku posiadania przez Szkołę wiedzy (opartej na rzetelnej diagnozie), w zakresie skali zjawiska cyberprzemocy występującego wśród uczniów Gimnazjum, w Szkolnych Planach Profilaktyki, traktowano to zjawisko w sposób marginalny. Przedmiotowe Plany, były napisane w sposób ogólny i nie odnosiły się do szczegółowych rozwiązań z zakresu profilaktyki i przeciwdziałania zjawisku cyberprzemocy w Szkole.

Dyrektor wyjaśniła, że „w szkole przeprowadzona została ewaluacja wewnętrzna dotycząca działań profilaktycznych, której elementem były pytania dotyczące cyberprzemocy”.

(dowód: akta kontroli str. 206 – 215)

W Planach nie wprowadzono celów mierzalnych, możliwych do wyrażenia wskaźnikami. Zakres czasowy realizowania zadań określonych w ww. programach, odnosił się wyłącznie do danego roku szkolnego (dla którego został opracowany), bez ewentualnego wskazania dłuższej perspektywy realizacji/kontynuacji zadań.

W roku szkolnym 2015/2016 Gimnazjum nie sporządziło raportu z ewaluacji wewnętrznej.

Dyrektor wyjaśniła, iż „w trakcie roku trwały prace nad przygotowaniem nowej treści dokumentu, w związku z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. 2015, poz. 1249). Naszym zamiarem było dostosowanie programu do obowiązujących przepisów oraz wprowadzenie zmian na podstawie wniosków po przeprowadzeniu ewaluacji w roku szkolnym 2014/2015. Ewaluację zmienionego programu profilaktyki oraz działań z niego wynikających za rok szkolny 2015/2016 i 2016/2017 szkoła przeprowadzi w bieżącym roku szkolnym”.

(dowód: akta kontroli str. 280)

Raporty z ewaluacji wewnętrznej były sporządzane w sposób ogólny i nie zawierały celów/działania mierzalnych, możliwych do wyrażenia wskaźnikami liczbowymi.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, jako nierzetelne działanie Szkoły w zakresie:

- braku przeprowadzenia kompleksowej diagnozy występowania zjawiska cyberprzemocy wśród uczniów Gimnazjum oraz braku rozpoznania skali tego zjawiska,
- nieuwzględniania w wystarczającym stopniu w treściach przygotowywanych Programach: Profilaktyki i Wychowawczych problematyki zjawiska cyberprzemocy.

Ponadto jako działanie nielegalne należy uznać fakt braku przeprowadzenia ewaluacji wewnętrznej w roku szkolnym 2015/2016, co naruszało obowiązujące w tym zakresie przepisy, zawarte między innymi w § 21 i § 25 rozporządzeń w sprawie nadzoru pedagogicznego.

2. Prawidłowość i skuteczność podejmowanych działań profilaktycznych .

2.1. Działania profilaktyczne dotyczące cyberprzemocy w latach szkolnych 2013/2014 – 2016/2017 (I półrocze)

Analiza zapisów w dziennikach zajęć lekcyjnych, dziennikach zajęć pedagoga szkolnego oraz udostępnionej dokumentacji źródłowej jak i treści wyjaśnień złożonych przez Dyrektora Szkoły wykazała, iż w kontrolowanym okresie działania profilaktyczne dotyczące cyberprzemocy oraz działania profilaktyczne, w których cyberprzemoc była jednym z zagadnień w ramach większej całości, były prowadzone w różnym stopniu natężenia w całym badanym okresie i tak w poszczególnych latach szkolnych:

2013/14

Realizacja warsztatów profilaktycznych przez SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień, finansowane przez Gminę Miasto Rzeszów - Urząd Miasta Rzeszowa w ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Udział wzięli uczniowie klas: 2a, 2b po 2 godz. Temat - "Moje bezpieczeństwo w sieci".

Coroczne obchody „DNIA BEZ PRZEMOCY” zgodnie z rocznym planem działań profilaktyczno- wychowawczych: Happening - budowanie na korytarzu szkoły „POCIĄGU PRZECIW PRZEMOCY”. Każda klasa przygotowywała „wagon” pełen hasel sprzeciwu przeciw przemocy.

2014/15

Realizacja warsztatów profilaktycznych przez SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień Narkomanii finansowane przez Gminę Miasto Rzeszów- Urząd Miasta Rzeszowa w ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Udział wzięli uczniowie klas: 1a, 2a, 2b, po 2 godz. Temat - "Moje bezpieczeństwo w sieci".

Pogadanka z policjantem z Referatu ds. Nieletnich i Patologii Komendy Miejskiej Policji, temat - „Odpowiedzialność prawna nieletnich w kontekście uzależnień i cyberprzemocy”. Udział wzięli uczniowie klas I-III.

Coroczne obchody „DNIA BEZ PRZEMOCY” zgodnie z rocznym planem działań profilaktyczno- wychowawczych: Happening: Tworzenie żywego napisu „STOP PRZEMOCY”. Lekcje na temat zagrożeń w sieci i cyberprzemocy (w ramach godzin wychowawczych i zajęć z informatyki) - wg zapisów w dziennikach lekcyjnych.

2015/16

Realizacja warsztatów profilaktycznych przez SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień Narkomanii finansowane przez Gminę Miasto Rzeszów- Urząd Miasta Rzeszowa w ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Udział wzięli uczniowie klasy 3a - 2 godz. Temat - "Moje bezpieczeństwo w sieci".

„HATE OVER- szkoła wolna od mowy nienawiści” udział szkoły w projekcie realizowanym w ramach programu Obywatele dla demokracji, finansowanego funduszy EOG. Projekt miał na celu zmniejszenie zjawiska stosowania mowy nienawiści wśród uczniów gimnazjum z terenu województwa lubelskiego i podkarpackiego.

W projekcie uczestniczyło 3 nauczycieli (zostali przeszkoleni do realizacji projektu) oraz 61 uczniów z trzech klas - gra decyzyjna, udział każdej klasy w trzech godzinach warsztatów.

Pogadanka z policjantem z Referatu ds. Nietletnich i Patologii Komendy Miejskiej Policji - temat „Odpowiedzialność prawna nietletnich”. Udział wzięli uczniowie klas I- III Gimnazjum. Przeprowadzona została również pogadanka dla rodziców.

Coroczne obchody „DNIA BEZ PRZEMOCY” zgodnie z rocznym planem działań profilaktyczno- wychowawczych: każda klasa przygotowywała listy do kolegów, koleżanek, którzy stali się ofiarami przemocy (w tym cyberprzemocy) propozycje jak można im pomóc, zmienić sytuację. Listy zostały wyeksponowane na tablicy ściennej.

Lekcje na temat zagrożeń w sieci i cyberprzemocy (w ramach godzin wychowawczych i zajęć z informatyki) - wg zapisów w dziennikach lekcyjnych.

2016/17

Zgłoszenie szkoły do udziału w rządowym programie wspomagania w latach 2015 – 2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna +” (planowane we wniosku działania: szkolenia dla uczniów, rodziców i nauczycieli nt. zagrożeń w cyberprzestrzeni) – wniosek nie otrzymał dofinansowania. Wniosek nie uzyskał aprobaty.

Udział w projekcie „CYBERNAUCI” - kompleksowy projekt kształtowania bezpiecznych zachowań w sieci.

Projekt jest skierowany do osób pracujących w szkołach, uczniów i uczennic oraz ich rodziców i opiekunów. Jego celem jest podniesienie kompetencji wszystkich wymienionych grup w zakresie korzystania z cyberprzestrzeni oraz reagowania na zagrożenia. Projekt jest finansowany ze środków Ministra Edukacji Narodowej. Projekt został objęty honorowym patronatem przez Ministerstwo Cyfryzacji, Rzecznika Praw Dziecka oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji.

W I półroczu zrealizowano: po 165 min. zajęć 3 grup po min. 20 osób (w zajęciach wzięły udział wszystkie klasy gimnazjum).

(dowód: akta kontroli str. 281 – 372; 373 – 381, 484 - 489)

W dniu 27 marca 2017 r. w ramach projektu „CYBERNAUCI” odbyło się szkolenie dla 20 nauczycieli w temacie: „Szanse i zagrożenia cyberprzestrzeni”. W tym samym dniu odbyło się szkolenie dla rodziców związane z problematyką E-zagrożeń.

Pedagog szkolny opracował dla rodziców materiał informacyjny w formie ulotki dotyczący cyberzagrożeń, który został przekazany rodzicom na wywiadówce.

(dowód: akta kontroli str. 382 - 410)

Pogadanka z policjantem z Referatu ds. Nieletnich i Patologii Komendy Miejskiej Policji - temat „Odpowiedzialność prawna nieletnich”. Udział wzięli uczniowie klas I- III.

Realizacja projektu (uczestników z 2 kl. gimnazjum) pn. "Zapnij pasy w sieci" - uczniowie stworzyli stronę www nt. cyberprzemocy, ma być przeprowadzona ankieta wśród gimnazjalistów (projekt trwa od września).

Organizacja „DNIA BEZPIECZNEGO INTERNETU 21” lutego (organizator - nauczyciel informatyki - potwierdzenie zgłoszenia na mailu szkolnym).

Konkurs na logo Bezpiecznego Internetu (organizator - nauczyciel informatyki).

Lekcje na temat zagrożeń w sieci i cyberprzemocy (w ramach godzin wychowawczych i zajęć informatyki) - wg zapisów w dziennikach lekcyjnych.

Ogólne zapisy w dziennikach lekcyjnych oraz brak innej dokumentacji źródłowej nie pozwalają na określenie zakresu przekazywanych treści realizowanych w ramach zajęć lekcyjnych informatyki oraz godziny wychowawczej (zgodnie z zapisami w dzienniku na ww. zajęciach poruszane były zagadnienia związane bezpośrednio lub pośrednio z cyberprzemocą).

Jak wyjaśniła Dyrektor „w szkole zorganizowano 21 lutego 2017 r. Dzień Bezpiecznego Internetu. Głównym partnerem wydarzenia jest Fundacja Orange. Partnerem DBI 2017 jest Facebook. Tegoroczne wydarzenie zostało objęte honorowym patronatem przez Minister Edukacji Narodowej Annę Zalewską, Minister Cyfryzacji Annę Streżyńską, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Jarosława Gowina, Rzecznika Praw Dziecka Marka Michalaka oraz Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej Marcina Cichego. Wydarzenie jest wspierane przez Polskie Centrum Programu Safer Internet, które tworzą Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa (NASK) oraz Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundację Dzieci Niczyje) – realizatorzy unijnego programu „Łącząc Europę” (ang. Connecting Europe Facility - CEF). W związku z tym wydarzeniem szkoła otrzymała materiały promocyjne tj. plakaty, ulotki, naklejki oraz filmy DVD, które służą do prowadzenia zajęć dotyczących bezpieczeństwa w Internecie.

W ramach Dnia Bezpiecznego Internetu został zorganizowany konkurs plastyczny na zaprojektowanie logo bezpiecznego Internetu. Zwycięzcy otrzymali atrakcyjne nagrody. W klasach zostały przeprowadzone zajęcia nt. Bezpieczeństwo w Internecie. Również w ramach szkolenia CYBERNAUCI wykorzystywane były przez prowadzącego materiały: Cyberprzemoc – Akademia NASK, Seksting NASK, łatwe hasło to złe hasło - myślenie nie boli - NASK, Zanim ujawnisz dane pomyśl- myślenie nie boli – Akademia NASK”.

(dowód: akta kontroli str. 206 - 215)

Ustalono, iż w badanym okresie Dyrektor Szkoły trzykrotnie zwracał się (w formie pisemnej) do Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie, Referatu ds. Nieletnich i Patologii, z prośbą o przeprowadzenie zajęć z uczniami i rodzicami (w tym dwukrotnie w tematyce niebezpieczeństw związanych z przestępczością wobec osób nieletnich w internecie). Adnotacje o przeprowadzonych zajęciach były odnotowywane zarówno w dziennikach lekcyjnych jak i dzienniku zajęć pedagoga.

(dowód: akta kontroli str. 411 - 413)

2.2. Działalność profilaktyczna i wychowawcza zakresie cyberprzemocy, a nadzór pedagogiczny nad Szkołą.

W okresie objętym kontrolą działalność wychowawcza i profilaktyczna prowadzona w Szkole nie była przedmiotem kontroli nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez kuratora Oświaty.

(dowód: akta kontroli str. 414 - 420)

Jak wyjaśniła Dyrektor: „w okresie objętym kontrolą w szkole nie było ewaluacji zewnętrznej ani kontroli kuratorskiej związanej z cyberprzemocą. Dyrektor szkoły obejmował swoim nadzorem wszystkie działania wychowawcze i profilaktyczne, w tym również związane z cyberprzemocą”.

(dowód: akta kontroli str. 206 – 251)

W roku szkolnym 2014/2015 przeprowadzona została ewaluacja wewnętrzna dotycząca efektywności działań w zakresie profilaktyki przemocy i agresji, której jednym z elementem były pytania ankietowe dotyczące cyberprzemocy.

Jednym z celów ewaluacji było określenie czy w szkole nie zdarzają się akty przemocy i agresji (słownej, fizycznej, psychicznej, cyberprzemocy itp.). We wnioskach zapisano między innymi, że należy kontynuować i zintensyfikować działania w zakresie profilaktyki agresji i przemocy. Wskazano na potrzebę kontynuowania współpracy z instytucjami wspierającymi szkołę, w tym zakresie (realizacja zajęć przez policjantów z Referatu ds. Nieletnich i Patologii na temat: odpowiedzialność prawna nieletnich w kontekście stosowania przemocy i cyberprzemocy. We wnioskach ujęto również konieczność realizacji w roku szkolnym 2015/2016 projektu HATE OVER – jestem wolny od mowy nienawiści.

(dowód: akta kontroli str. 216 - 279)

2.3. i 2.4. Doskonalenie umiejętności profilaktycznych i edukacyjnych nauczycieli w zakresie cyberprzemocy. Udział w konferencjach, szkoleniach z zakresu cyberprzemocy.

Analiza opracowywanych corocznie wewnątrzszkolnych planów doskonalenia zawodowego wykazała, że nie planowano udziału nauczycieli w szkoleniach doskonalących umiejętności profilaktyczne i edukacyjne z zakresu cyberprzemocy.

(dowód: akta kontroli str. 421 - 464)

Jak wyjaśniła Dyrektor „w roku szkolnym 2015/16 - 3 nauczycieli wzięło udział w 3-dniowym szkoleniu w ramach projektu „HATE OVER - szkoła wolna od mowy nienawiści”. Projekt realizowany był w ramach programu Obywatele dla demokracji, finansowanego z funduszy EOG. Projekt miał na celu zmniejszenie zjawiska stosowania mowy nienawiści wśród uczniów gimnazjum z terenu województwa lubelskiego i podkarpackiego. Certyfikowani nauczyciele zostali przygotowani do przeprowadzenia lekcji dotyczących komunikacji interpersonalnej, asertywności i cyberprzemocy. W roku szkolnym 2016/17 planowano szkolenie dla wszystkich nauczycieli w ramach projektu Bezpieczna+, oraz Cybernauci. CYBERNAUCI - to projekt finansowany ze środków Ministra Edukacji Narodowej, objęty honorowym patronatem przez Ministerstwo Cyfryzacji, Rzecznika Praw Dziecka Marka Michałaka oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji. Jest to kompleksowy projekt kształtowania bezpiecznych zachowań w sieci, skierowany do osób pracujących w szkołach, uczniów i uczennic oraz ich rodziców i opiekunów. Jego celem jest podniesienie kompetencji

wszystkich wymienionych grup w zakresie korzystania z cyberprzestrzeni oraz reagowania na zagrożenia. W roku szkolnym 2016/17 szkoła przygotowała wniosek w ramach projektu Bezpieczna + (szkoła nie otrzymała dofinansowania) oraz rozpoczęła realizację projektu pod patronatem MEN CYBERNAUCI skierowanego do uczniów, rodziców i nauczycieli”.

(dowód: akta kontroli str. 206 - 215)

Jak podano w punkcie 2.1. wystąpienia, w dniu 27 marca 2017 r. w ramach projektu „CYBERNAUCI” odbyło się szkolenie (warsztaty) dla 20 nauczycieli w temacie: „Szanse i zagrożenia cyberprzestrzeni”. Wszyscy nauczyciele otrzymali zaświadczenia potwierdzające udział w ww. szkoleniu.

Ponadto analiza akt osobowych wykazała, iż w dniach 2 – 3 stycznia i 30 – 31 stycznia 2015 r. 6 nauczycieli ukończyło 30 godzinne warsztaty w tematyce – agresja i przemoc rówieśnicza-profilaktyka i interwencja.

(dowód: akta kontroli str. 465 - 483)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie, stwierdzono następujące nieprawidłowości.

Działania profilaktyczne z zakresu cyberprzemocy nie miały charakteru planowego i nie były skoordynowane z działaniami przewidzianymi w Szkolnym Programie Profilaktycznym.

W wewnątrzszkolnych planach doskonalenia zawodowego Gimnazjum nie przewidywano i nie planowało doskazywania nauczycieli z zakresu problemów dotyczących cyberprzemocy.

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, działalność Szkoły w badanym zakresie, jako nierzetelną z uwagi na:

Brak jednolitego, systemowego podejścia do problematyki związanej z profilaktyką cyberprzemocy w Gimnazjum.

Podejmowanie działań w przedmiotowym zakresie o charakterze doraźnym oraz nie uwzględnianie ich w zatwierdzonych Planach Wychowawczych i Profilaktycznych.

Nieuwzględnianie w wewnątrzszkolnych planach doskonalenia zawodowego potrzeb dotyczących doskazywania nauczycieli, w zakresie zapobiegania zjawiskom cyberprzemocy.

3. Prawidłowość i skuteczność reakcji na stwierdzone akty cyberprzemocy.

3.1. Rozpoznawanie zagrożenia uczniów cyberprzemocą.

Dopiero od roku szkolnego 2015/2016 przygotowywano w Szkolnych programach profilaktyki zasady postępowania w przypadkach rozpoznania przypadku cyberprzemocy.

(dowód: akta kontroli str. 73 - 154)

3.2 3.3 i 3.4 Zjawisko cyberprzemocy w Szkole. Przypadki - podejmowane działania, w tym udzielanie pomocy przez Szkołę.

W latach objętych kontrolą na podstawie informacji uzyskanych od Dyrektora Szkoły i pedagoga oraz zapisu w dzienniku zajęć (czynności) pedagoga, stwierdzono jeden przypadek cyberprzemocy, który dotyczył 2 uczennic Gimnazjum.

(dowód: akta kontroli str. 206 – 215; 383 - 381)

Jak wyjaśniła Dyrektor: „zgłoszono pojedynczy przypadek stosowania cyberprzemocy, ofiarami były dwie uczennice klasy I, a sprawcą był chłopak ich koleżanki spoza szkoły. Nie było prowadzonej tego rodzaju ewidencji. Pojedyncze zdarzenie cyberprzemocy zostało odnotowane w dzienniku pedagoga. Uczennicom dotkniętym zjawiskiem cyberprzemocy udzielone zostało wsparcie przez pedagoga (uczennice chętnie rozmawiały z pedagogiem). Zdając sobie sprawę z wagi problemu oraz na podstawie przeprowadzonej diagnozy (ewaluacja programu profilaktyki) szkoła stara się wdrażać różnorodne działania profilaktyczne dotyczące problematyki cyberprzemocy. Ówczesny dyrektor szkoły Tomasz Pajęcki zgłosił sprawę na Policję. W sprawę włączeni zostali rodzice. Obecny dyrektor nie ma szczegółowej wiedzy w tym zakresie”.

(dowód: akta kontroli str. 206 - 215)

Ujawniony przypadek cyberprzemocy były odnotowany wyłącznie w Dzienniku zajęć pedagoga szkolnego. Zapis ma charakter bardzo ogólny (rozmowa z uczennicami M. B. i G. N. na temat relacji W. Z). Nie stwierdzono, prowadzenia innej ewidencji (dokumentacji) w przedmiotowej sprawie. Brak jakiegokolwiek dokumentacji nie pozwala między innymi na ustalenie z czyjej inicjatywy i jakiego rodzaju udzielono pomocy uczniom, których dotknęła cyberprzemoc, rodzaju zdarzenia, czy udzielona pomoc trwała również po ujawnieniu zdarzenia, czy i w jaki sposób monitorowano zachowania uczniów po ujawnieniu zdarzenia o charakterze cyberprzemocy, jakie działania profilaktyczno-wychowawcze zostały podjęte przez Szkołę w stosunku do uczniów zagrożonych cyberprzemocą oraz czy Szkoła otrzymała informację zwrotną od instytucji zewnętrznych (Policja), o podjętych przez nich działaniach w związku ze zgłoszeniem zdarzenia.

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono, iż nie przestrzegano przyjętych w Szkolnym Programie Profilaktyki zasad postępowania w sytuacjach rozpoznania przypadku cyberprzemocy. W badanym okresie odnotowano jeden przypadek mający charakter cyberprzemocy (dotyczący 2 uczennic Gimnazjum). Pomimo określenia w Szkolnych Programach Profilaktyki na lata 2015/2016 i 2016/2017 sposobów postępowania w przypadku rozpoznania przypadku cyberprzemocy, w ww. sprawie nie zastosowano przyjętej „procedury”, a Szkoła nie posiada dokumentacji potwierdzającej podjęcie stosownych działań.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, działalność Szkoły w badanym zakresie, jako nierzetelną z uwagi na:

- nieopracowanie do roku szkolnego 2015/2016 w Szkolnych Programach Profilaktyki procedur/zasad postępowania w przypadkach rozpoznania /ujawnienia przypadków cyberprzemocy dotyczących uczniów Gimnazjum,

- braku właściwego udokumentowania działań podjętych przez Szkołę (przewidzianego w Programie Profilaktyki na rok szkolny 2015/2016) w związku z ujawnionym przypadkiem cyberprzemocy.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*⁹, wnosi o podjęcie działań w celu:

1. Podjęcie działań mających na celu dokonanie kompleksowego/systemowego zdiagnozowania skali zjawiska cyberprzemocy w Szkole, mogącego stanowić wiarygodny i rzetelny materiał podczas opracowywania Szkolnych Programów Profilaktyki i Wychowawczych.
2. W wypadkach ujawnienia zjawisk cyberprzemocy podejmowania działań oraz ich dokumentowanie, zgodnie z przyjętymi w Szkolnych Programach Profilaktyki zasadami.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Rzeszów, dnia kwietnia 2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

Andrzej Liwo
Starszy inspektor k.p.

.....
Podpis

.....
Podpis

⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096 ze zm.

